

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Евгения Иванова Делчева;*
УНСС, Катедра „Публична администрация“;
Научна специалност – „Организация и управление извън сферата на материалното производство“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научно направление 3.7. „Администрация и управление“, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №850/13.04.2020 на Зам.Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Златина Красимирова Иванова*
Тема на дисертационния труд: *Мобилност и политики за задържане на специалисти с висше образование в България*
Научен ръководител : доц. Д-р Евгения Пенкова

1. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала по докторска програма към *катедра Публична администрация /факултет Управление и администрация на УНСС по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1216/16.05.2017 г. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 04.04.2017 – 2020 г.

Златина Иванова е родена през 1991 г. Завършва езикова гимназия в град Варна през 2010 г. след което до 2014 г. завършва успешно бакалавърска степен на образование в УНСС София по специалност Международни икономически отношения. През 2016 г. тя придобива магистърска степен по две различни специалности – Здравен мениджмънт в МУ Варна и Европейски бизнес и финанси в УНСС и Nottingham Trent University, Нотингам (Обединено кралство). Също така е получила два сертификата от

Харвард ("Human Health and Global Environmental Change" и "Innovating in Health Care") и други три сертификата (Delft University of Technology certificate "An introduction to Credit Risk Management", Georgetown University certificate "Globalisation's Winners and Losers: Challenges for Developed and Developing Countries" и Основи на дигиталния маркетинг на Google).

Заемала е различни длъжности – туристически организатор, експерт Международни проекти и програми в МУ Варна и директор Стратегическо планиране в СМДЛ „Сити лаб“ ЕООД, Варна

Изпълнението на индивидуалния план е с положителни оценки на научния ръководител и на съответните Катедрени и Факултетни съвети.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на Златина Иванова се състои от списъци на съкращенията, таблиците, фигурите и приложенията, въведение, три глави, заключение, списък на използваната литература, 11 приложения. Обемът е от 295 страници и съдържа 37 таблици и 59 фигури. Използваната литература е добре структурирана и се състои от 162 източника на български и английски езици.

Дисертабилността и актуалността на избраната тема на дисертационния труд се основава на :

- **Негативните последици от интензивната миграция на висши медицински кадри** изразяващи се във влошаване на достъпа на българите до качествени здравни услуги и дефицити в осигуреността на населението с лекари, специалисти по здравни грижи и други професионалисти.
- **Наличие на проекти, стратегии и програми** в ЕС и България съдържащи различни обществени политики за задържане на медицински кадри без успех и съществени ползи.
- **Необходимостта от прилагане на обективни и научни подходи** за по-адекватно оценяване и реформиране на българската регулаторна практика към мобилността на специалисти.

3. Иванова обосновава добре актуалността на поставената тема във въведението и представя цел, задачи, основна теза и хипотези, обект и предмет на научното изследване, обща рамка на методите и ограниченията, които използва в дисертационния труд. Въпреки общото заглавие, в ограниченията е посочено, че се изследва мобилността на медицински кадри с висше образование.

Тезата и повечето работни хипотези според мен са добре изведени в настоящия труд. Обектът и предметът на изследването са ясно представени.

Основната цел е на базата на фокусирано изследване на мобилността на висши медицински кадри да се очертаят параметрите на политики за задържане на медицински специалисти в България като част от доброто управление на медицинската миграция и мобилност при постигане на управленски баланс на основата на публичния интерес. Следват шест задачи, които кореспондират с изследователските хипотези.

Авторката прилага интердисциплинарен подход и съчетава разнообразни методи на изследване като деск анализ, емпиричен анализ, сравнителен метод, анкетен метод, интервю, статистически методи и други.

Подходящо са изложени и ограниченията на труда по отношение на обекта, предмета и методите.

Използваната научна литература от авторката илюстрира добра осведоменост предимно за чуждоезични такива с публикации в сферата на разглежданата тематика. Използвани са голям брой интернет източници. Посочени са основните нормативни документи в предметната област.

Добро впечатление прави способността на авторката да обхване множество свързани проблеми и въпроси в областта на регулациите за мобилността на медицинските специалисти, както и изводите след всяка глава.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В първа глава е направена теоретико-методологична дисекция на природата на мобилността на квалифицирани кадри като разрастващ се феномен на глобално и национално ниво. На базата на редица източници е представен достатъчно информативен литературен обзор, като са изведени и причините за този феномен, ползите и заплахите от него. Тук ще отбележим, че има малко публикации от българската литература, което прави настоящия труд още по-ценен. Авторката дефинира основната категория – мобилността на специалисти и описва нормативната рамка на общите политики в ЕС за управление на мобилността. Интерес представлява изследването на добри практики за управление на мобилността на медицинските специалисти във водещи страни с развити здравни системи като Германия и Великобритания, както и в страни от Източния блок. Акцентът е и върху модели, инструменти и процеси на планиране на работната сила в пет държави.

Във втора глава е изложен задълбочен анализ на осигуреността с медицински специалисти в България и на политиките за тяхното развитие в страната. Високо оценявам представяне на ефектите и дефекти от миграционните процеси сред медицинските специалисти, като се изследват индивидуалните и обществените разходи и ползи от мобилността. Достига се до остойността на загубите от мобилността на медицинските кадри с висше образование с помощта на подхода „разход-полза“. Развити са три сценария (оптимистичен, неутрален и песимистичен) за потенциални мигранти при лекарите и медицинските сестри както и общо за медицинските специалисти. В таблица 2.17 са представени загубите на обществото от емиграцията на медицински специалисти в диапазона – 341 848 752 до 683 601 072 лв при трите сценария, което е един от приносите на авторката. Също така с приносен характер е изследването на териториалните неравенства на осигуреността с висши медицински кадри в България.

В трета глава са концентрирани основните емпирични изследвания на авторката – анализът на нагласите на две анкетирани групи – 1) студенти по медицина и други профили и 2) специализанти и специалисти от различните специалности. Обемът на извадката (883 души) е достатъчен, за да се представят тенденциите в общата съвкупност. Особено ценни са изводите за преобладаващите нагласи за работа в чужбина, както и за работа в частния сектор на здравеопазването. Потвърден е интереса към определени специалности и negliжиране на други дефицитни медицински специалности. На базата на дълбочинно интервю на 16 представители с ръководни постове в държавата и здравни институции се извеждат вижданията за подобряване на условията на труд и материалното стимулиране на младите специалисти, засилване на обществените регулации от страна на държавата. Приносен характер има и изложението концептуален модел на политики за задържане на медицинските специалисти в България. Съответно са изведени и препоръки за решаване на проблемите свързани с мобилността.

Считам, че целта и задачите, както и хипотезите са успешно реализирани и доказани в дисертационния труд.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертационния труд на Златина Иванова бихме разграничили няколко (5) научни и научно-приложни приноси обогатяващи науката посветена на публичната администрация и в частност общественото регулиране на мобилността на медицински специалисти.

Първият научно-приложен принос на авторката е анализът и оценката на осигуреността с медицински специалисти в България в периода 2008-2018 година. Изследват се ефектите на влияние на мобилността върху осигуреността с кадри в здравеопазването и здравните показатели. Много стойностен е и анализът на териториалните неравенства (по области) на медицински специалисти.

Най-ценният научен принос на авторката е остойносттаване на ефектите от миграцията на медицински кадри на макро ниво с използване на подхода „разход-полза“. Разкриват се сериозните загуби на обществото от емиграцията на висши медицински кадри при допускане на три сценария на динамика на специалистите – оптимистичен, неутрален и песимистичен.

Трети научно-приложен принос на дисертантката са емпиричните изследвания на нагласите на студенти, специализанти и специалисти в медицинските профили към работа в България и други страни, и основните мотивационни причини за тези нагласи – ниски заплати, лоши условия на труд и други.

Четвърти принос на З. Иванова е дадената оценка на база дълбочинни интервюта на експерти от държавната администрация за медицинската миграция в България. Очертават се основните проблеми предизвикващи емиграцията на медицински кадри – ниското заплащане, липса на адекватна информационна система, неефективни регулации и други. Извежда се доминираща експертна позиция на респондентите за активно държавно регулиране на проблемите с емиграцията на медицински кадри.

Пети приложен принос на авторката е разработване на примерна концептуална рамка и алгоритъм на политики за задържане на медицинските кадри в България като са предложени и препоръки на национално, регионално, общинско и локално ниво.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантката е приложила 6 публикации по темата на дисертационния и труд от които 3 статии в научното списание „Здравна икономика и мениджмънт“ и 3 научни доклада (един от тях е на английски) . Пет от публикациите са самостоятелни, а в шестата – тя е втори автор.

Може да се обобщи, че докторантката Златина Иванова има добра публикационна активност, а получените резултати са разпространени в научната литература.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът на Златина Иванова отразява правдиво и коректно основните въпроси от дисертационния и труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Първа и трета хипотези се застъпват по отношение на международната миграция, би могло да се обобщят в една (с. 14-15);

На с. 124 – в модела за имплицитните разходи се включва минималната работна заплата, а според мен трябва да се отчете средната работна заплата;

Препоръчвам издаването на научния труд като монография която ще се приеме добре в научната и учебната литература.

8. Заключение

В заключение, мога да обобщя, че научната продукция съдържа резултати, представляващи обогатяване на научното знание и приложимост в областта на регулаторната политика на различни нива към мобилността и главно емиграцията на медицински специалисти в България. Поради това препоръчвам на почитаемото жури към УНСС да присъди по достойнство ОНС „доктор“ на Златина Красиминова Иванова по професионално направление „Администрация и управление“ шифър 3.7 по докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“.

04.05.2020 / София

Подпис:

(проф. д-р Евгения Делчева)